

Λατoup να φανταστούμε (κειμενο με ερωτηματολογοιο)

**Μπρούνο Λατούρ / Να φανταστούμε τις κινήσεις αναστολής που θα εμποδίσουν την επιστροφή στο προ-της-κρίσης παραγωγικό σύστημα
14/05/2020 | IN ΑΡΘΡΑ | BY ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ**

Ίσως έχει κάτι ανάρμοστο το να σκεφτόμαστε την μετά-την-κρίση εποχή, τώρα που ακόμα οι εργαζόμενοι του υγειονομικού κλάδου μάχονται, όπως λέγεται, στην «πρώτη γραμμή», που εκατομμύρια άνθρωποι χάνουν τη δουλειά τους και πολλές οικογένειες θρηνούν τους νεκρούς τους, χωρίς να μπορούν καν να τους κηδεύσουν. Κι όμως, τώρα είναι που πρέπει να αγωνιστούμε ώστε η οικονομική ανάκαμψη, όταν η κρίση παρέλθει, να μη μας φέρει πίσω στο παλιό κλιματικό καθεστώς που ήδη ως τώρα προσπαθούσαμε, μάλλον μάταια, να πολεμήσουμε. Στην πραγματικότητα η υγειονομική κρίση περικλείεται σε κάτι που δεν είναι κρίση (αφού αυτή είναι πάντα κάτι περαστικό), αλλά μία διαρκής οικολογική μεταλλαγή χωρίς επιστροφή. Αν έχουμε μια πιθανότητα να γλιτώσουμε από την πρώτη, δεν ισχύει το ίδιο για τη δεύτερη. Οι δυο τους δεν ανήκουν στην ίδια κλίμακα, αλλά θα είναι πολύ διαφωτιστικό να τοποθετήσουμε τη μία μέσα στην άλλη. Και σίγουρα θα ήταν κρίμα να μην αξιοποιήσουμε την υγειονομική κρίση έτσι ώστε να βρούμε επιτέλους τρόπους να δούμε αυτή την οικολογική μεταλλαγή από μέσα.

Το πρώτο μάθημα του κορωνοϊού είναι και το πλέον εντυπωσιακό: έχουμε πλέον την απόδειξη ότι είναι δυνατό μέσα σε λίγες βδομάδες να τεθεί σε αναστολή, παγκοσμίως και ταυτοχρόνως, ένα οικονομικό σύστημα που λέγαμε ως τώρα ότι ήταν αδύνατο να επιβραδυνθεί ή να αλλάξει κατεύθυνση. Σε όλα τα επιχειρήματα των οικολόγων υπέρ της αλλαγής των τρόπων ζωής μας υπήρχε πάντα το αντεπιχείρημα του «τραίνου της προόδου», που όπως μας έλεγαν, ήταν μια δύναμη μη αναστρέψιμη εξαιτίας της ίδιας της παγκοσμιοποίησης. Κι όμως, είναι ακριβώς ο παγκοσμιοποιημένος χαρακτήρας που κάνει την περιβόητη ανάπτυξη τόσο εύθραυστη και τόσο πιθανό να φρενάρει μέχρι το σημείο της ξαφνικής ακινητοποίησης.

Δεν είναι μόνο οι πολυεθνικές ή οι εμπορικές συμφωνίες ή το ίντερνετ ή τα τουριστικά πρακτορεία που παγκοσμιοποιούν τον πλανήτη. Κάθε οντότητα πάνω σε αυτόν έχει τον τρόπο της να γαντζώνεται σε όλες τις άλλες που αποτελούν σε μια δεδομένη στιγμή το σύνολο. Αυτό ισχύει για το διοξείδιο του άνθρακα που θερμαίνει την ατμόσφαιρα καθώς διαχέεται στον αέρα και για τα αποδημητικά πουλιά που μεταφέρουν νέες μορφές γρίπης. Ισχύει όμως, όπως μαθαίνουμε με επώδυνο τρόπο, και για τον κορωνοϊό που έχει την ικανότητα να ενώνει «όλους τους ανθρώπους» μέσω των φαινομενικά ακίνδυνων σταγονιδίων του βήχα μας. Παγκοσμιοποιητικοί και με το παραπάνω οι ιοί, τα καταφέρνουν μια χαρά και μάνι-μάνι στην επανασύνδεση δισεκατομμυρίων ανθρώπων!

Ίδου λοιπόν μια απίστευτη ανακάλυψη: υπήρχε στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, κρυμμένο από όλους, ένα σύστημα κόκκινου συναγερμού σε λειτουργία, με ένα ωραίο μάλιστα ασάλινο χερούλι που οι αρχηγοί των κρατών, όλοι με τη σειρά, μπορούσαν αίφνης να τραβήξουν για να σταματήσουν το «traίνο της προόδου», μ' ένα δυνατό τρίξιμο των φρένων.

Αν τον περασμένο Γενάρη το αίτημα για στροφή 90 μοιρών και προσγείωση ακουγόταν ακόμα σαν μια γλυκιά αυταπάτη, τώρα γίνεται ρεαλιστικότατο. Κάθε αυτοκινητιστής ξέρει ότι αν είναι να στρίψεις ξαφνικά το τιμόνι για να σωθείς, χωρίς να βρεθείς εκτός πίστας, καλύτερα να έχεις προλάβει να κόψεις ταχύτητα...

Δυστυχώς, σε αυτή την ξαφνική διακοπή στο παγκοσμιοποιημένο παραγωγικό σύστημα, δεν είναι μόνοι οι οικολόγοι που βλέπουν μια θαυμάσια ευκαιρία να προωθήσουν το

πρόγραμμά τους για προσγείωση στη Γη. Είναι επίσης οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης, αυτοί που από τα μέσα του 20ού αιώνα επινόησαν την ιδέα της υπέρβασης των ορίων του πλανήτη και τώρα βλέπουν στο ίδιο πράγμα μια θαυμάσια ευκαιρία να ξεμπερδεύουν με τα εναπομείναντα εμπόδια στο δρόμο τους, αυτόν της φυγής από τον κόσμο. Μια πολύ καλή ευκαιρία να τελειώνουν με το προνοιακό κράτος, με το δίκτυ προστάσις των φτωχών, με τα απομεινάρια των κανόνων ενάντια στη μόλυνση και, ακόμα πιο κυνικά, να ξεμπερδεύουν με όλους αυτούς τους υπεράριθμους που παραφορτώνουν τον πλανήτη.[i]

Ας έχουμε κατά νου την υπόθεση ότι αυτοί οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης έχουν συνείδηση της οικολογικής μεταλλαγής και ότι όλες οι προσπάθειές τους εδώ και πενήντα χρόνια συνίστανται στην άρνηση της σημασίας της κλιματικής αλλαγής και ταυτόχρονα στο να αποφύγουν τις συνέπειές της, χτίζοντας οχυρωμένους πύργους προνομιών, απροσπέλαστους για όσους θα χρειαστεί να εγκαταλειφθούν στη μοίρα τους. Εκείνο το νεωτερικό όνειρο της μοιρασιάς των «καρπών της προόδου» από όλους, οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης δεν είναι τόσο αφελείς για να το πιστεύουν. Αλλά το νέο στοιχείο είναι ότι είναι και αρκετά ειλικρινείς για να μη δίνουν τέτοιες εντυπώσεις.[ii] Οι ίδιοι είναι που βγαίνουν καθημερινά στο Fox News και που κατευθύνουν τις κυβερνήσεις που αρνούνται την κλιματική αλλαγή, από τη Μόσχα μέχρι τη Μπραζιλία κι από το Νέο Δελχί μέχρι την Ουάσινγκτον, περνώντας από το Λονδίνο.

Αυτό που κάνει την τωρινή κατάσταση τόσο επικίνδυνη δεν είναι μόνο οι νεκροί που συσσωρεύονται κάθε μέρα με αυξανόμενους ρυθμούς. Είναι η καθολική αναστολή ενός οικονομικού συστήματος που δίνει σε αυτούς που θέλουν να το πάνε στα άκρα με την ιστορία της φυγής τους από τον πλανήτη μια υπέροχη ευκαιρία να «αμφισβητήσουν τα πάντα». Ας μη ξεχνάμε ότι αυτό που κάνει τους υπέρμαχους της παγκοσμιοποίησης τόσο επικίνδυνους είναι ότι ξέρουν καλά πως έχουν χάσει: ότι η άρνηση της κλιματικής αλλαγής δεν μπορεί να κρατήσει επ' αόριστον, ότι δεν υπάρχει πια καμιά δυνατότητα συμφιλίωσης της «ανάπτυξης» τους με τους ποικίλους θύλακες του πλανήτη όπου θα χρειαστεί τελικά να τοποθετηθεί η οικονομία. Αυτό τους καθιστά έτοιμους να δοκιμάσουν τα πάντα προκειμένου να επιβάλουν για τελευταία φορά τις συνθήκες που θα τους επιτρέψουν να κρατήσουν λίγο ακόμα και να εξασφαλίσουν καταφύγιο για τους ίδιους και τα παιδιά τους. Το «σταμάτημα του κόσμου», αυτό το απότομο φρενάρημα, αυτή η απροσδόκητη διακοπή τους δίνει μια ευκαιρία να δραπέτεύσουν πιο γρήγορα και πιο μακριά από όσο θα είχαν ποτέ φανταστεί.[iii] Οι επαναστάτες, για την ώρα, είναι αυτοί.

Εκεί είναι που πρέπει να δράσουμε. Αν για εκείνους ανοίγεται μια δυνατότητα, το ίδιο γίνεται και με μας. Όταν όλα σταματάνε, τότε όλα μπορούν να τεθούν υπό αμφισβήτηση, να αναστραφούν, να επανεπιλεγούν, να διευθετηθούν, να διακοπούν για τα καλά – ή αντίθετα να επιταχυνθούν. Ο ετήσιος απολογισμός πρέπει να γίνει τώρα. Στο κοινότοπο αίτημα «να πάρει

μπρος η παραγωγή το συντομότερο δυνατό!», πρέπει να βροντοφωνάξουμε: «αυτό με τίποτα»! Το τελευταίο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι να επαναλάβουμε ακριβώς ό,τι κάναμε και πριν.

Τις προάλλες για παράδειγμα, έδειχναν στην τηλεόραση έναν Ολλανδό ανθοκόμο, με δάκρυα στα μάτια, γιατί έπρεπε να πετάξει τόνους ετοιμοπαράδοτες τουλίπες. Ελλείπει πελατών δεν μπορούσε πια να τις στείλει αεροπορικά σε ολόκληρο τον κόσμο, όπως πριν. Δεν γίνεται φυσικά να μην τον συμπονέσουμε και το δίκαιο είναι να αποζημιωθεί. Αλλά

αμέσως το πλάνο άνοιγε κι έδειχνε τις τουλίπες που καλλιεργούνται χωρίς χρώμα, κάτω από τεχνητά φώτα, μέχρι να φορτωθούν σε εμπορικά αεροπλάνα στο αεροδρόμιο του Schiphol, κάτω από μια βροχή κηροζίνης. Μπορούμε λοιπόν να αναρωτηθούμε αν είναι σκόπιμο να συνεχίζεται αυτός ο τρόπος παραγωγής και πώλησης αυτών των λουλουδιών.

Επειδή το ένα φέρνει τ' άλλο, αν αρχίσουμε με τη σειρά να θέτουμε τέτοια ερωτήματα για όλες τις πλευρές του παραγωγικού μας συστήματος, θα γίνουμε εκ των πραγμάτων πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης. Εκατομμύρια πολέμιοι, τόσο αποτελεσματικοί όσο είναι και ο περιβόητος κορωνοϊός στον δικό του τρόπο παγκοσμιοποίησης του πλανήτη. Αυτό που καταφέρνει ο ιός μέσα από τα ταπεινά σταγονίδια που πηγαίνουν από στόμα σε στόμα – το πάγωμα της παγκόσμιας οικονομίας – μπορούμε να αρχίσουμε να το σκεφτόμαστε μέσα από τις κινήσεις μας που μεταδίδονται κι αυτές από τον έναν στον άλλο. Να σκεφτούμε την αναστολή του συστήματος της παραγωγής. Βάζοντας στους εαυτούς μας τέτοιο τύπου ερωτήματα, ας φανταστούμε όλοι μας ανασταλτικές κινήσεις όχι μόνο απέναντι στον κορωνοϊό, αλλά απέναντι σε κάθε στοιχείο ενός συστήματος παραγωγής του οποίου απευχόμαστε την επανεκκίνηση.

Δεν πρόκειται πια για την επανεκκίνηση ή τη μεταστροφή ενός συστήματος παραγωγής, αλλά για την έξοδο από την παραγωγή ως μοναδική κατευθυντήρια αρχή της σχέσης μας με τον κόσμο. Δεν πρόκειται για επανάσταση αλλά για ρήξη, σημείο προς σημείο. Όπως δείχνει ο PierreCharbonnier, μετά από 100 χρόνια σοσιαλισμού αφιερωμένου μόνο στην αναδιανομή των αγαθών της οικονομίας, είναι μάλλον καιρός να επινοηθεί ένας σοσιαλισμός που θέτει την παραγωγή υπό αμφισβήτηση. Γιατί η αδικία δεν περιορίζεται μόνο στη διανομή των καρπών της προόδου, αλλά επεκτείνεται στον ίδιο τον τρόπο με τον οποίο ο πλανήτης γίνεται καρποφόρος. Αυτό δεν σημαίνει αποανάπτυξη, ούτε ότι πρέπει να ζήσουμε μόνο με αγάπη και δροσερό νερό. Σημαίνει να μάθουμε να επιλέγουμε κάθε κομμάτι αυτού του υποτιθέμενα μη αναστρέψιμου συστήματος, να αμφισβητούμε καθεμιά από τις υποτιθέμενα αναπόφευκτες διασυνδέσεις και να αποτιμούμε πολύ προσεκτικά τι είναι επιθυμητό και τι έπαψε να είναι.

Εξ ου και η κεφαλαιώδης σημασία του να αξιοποιήσουμε αυτόν τον χρόνο του εγκλεισμού για να περιγράψουμε, πρώτα καθένας για τον εαυτό του και έπειτα από κοινού, αυτά με τα οποία είμαστε δεμένοι, αυτά από τα οποία είμαστε έτοιμοι να απελευθερωθούμε, τις αλυσίδες που είμαστε έτοιμοι να ξανασυναρμολογήσουμε κι εκείνες που με τη στάση μας έχουμε αποφασίσει να τις σπάσουμε. Οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης από τη μεριά τους φαίνονται να έχουν μια αρκετά ακριβή ιδέα αυτού που θέλουν να δουν να ξαναγεννιέται με την επανεκκίνηση: τα ίδια και χειρότερα με πριν, πετρελαιοβιομηχανίες και γιγάντια κρουαζιερόπλοια για μπόνους. Στο χέρι μας είναι να τους αντιπάρξουμε έναν αντίθετο κατάλογο. Αν μέσα σε έναν-δυο μήνες δισεκατομμύρια άνθρωποι μπορούν να μάθουν μ' ένα σφύριγμα τη νέα «κοινωνική απόσταση», να απομακρύνονται για να δείχνουν αλληλεγγύη, να μένουν σπίτι για να μην

παραφορτωθούν τα νοσοκομεία, μπορούμε τότε να φανταστούμε αρκετά καλά τη μετασχηματιστική δυναμική αυτών των νέων κινήσεων αναστολής ενάντια στην επιστροφή στα ίδια ή ακόμα απέναντι σε οποιοδήποτε ύστατο εμπόδιο θα προβάλουν όσοι θέλουν να δραστηρεύσουν για τα καλά από την έλξη της γης

Εργαλείο για την ενίσχυση της ευθυκρισίας

Επειδή είναι πάντα καλό να συνδέουμε ένα επιχείρημα με μια πρακτική άσκηση, προτείνουμε στους αναγνώστες να δοκιμάσουν να απαντήσουν στο παρακάτω μικρό ερωτηματολόγιο. Θα είναι πολύ πιο χρήσιμο να στηριχθούν σε προσωπικά βιωμένες εμπειρίες. Δεν έχει να κάνει απλά με την έκφραση γνώμης, αλλά με την περιγραφή μιας κατάστασης και ίσως με τη διερευνητική προβολή της στο μέλλον. Μόνο μετά από αυτή την άσκηση, αν έχουμε τα μέσα να συνδυάσουμε τις απαντήσεις και να συνθέσουμε το τοπίο που δημιουργείται από την επικάλυψη των περιγραφών, θα μπορούμε να ανοιχτούμε σε μια πολιτική έκφραση απτή και συγκεκριμένη – όχι νωρίτερα.

Προσοχή, δεν είναι ένα ερωτηματολόγιο με την τυπική έννοια. Δεν πρόκειται για δημοσκόπηση. Είναι ένα εργαλείο αυτο-περιγραφής.

Κάντε λοιπόν έναν κατάλογο των δραστηριοτήτων που σταμάτησαν εξαιτίας της τρέχουσας κρίσης και που δίνουν μια αίσθηση διακοπής των βασικών συνθηκών της ζωής όπως τις ξέραμε. Για καθεμιά από αυτές σημειώστε αν θα θέλατε να ξαναρχίσουν όπως ήταν πριν, να αλλάξουν προς το καλύτερο ή να μην ξαναρχίσουν καθόλου. Απαντήστε δηλαδή στις εξής ερωτήσεις:

Ερώτηση 1. Ποιες είναι οι δραστηριότητες που έχουν ανασταλεί τώρα και που θα θέλατε να μην ξαναρχίσουν;

Ερώτηση 2. Περιγράψτε α. γιατί οι συγκεκριμένες δραστηριότητες σας φαίνονται επιβλαβείς, περιττές, επικίνδυνες ή άσχετες και β. πώς η εξαφάνιση, η αναστολή ή η υποκατάστασή τους θα έκανε άλλες δραστηριότητες που προτιμάτε ευκολότερες και πιο εύλογες. (Γράψτε μια παράγραφο για καθεμιά από τις δραστηριότητες της Ερώτησης 1).

Ερώτηση 3. Ποια μέτρα προτείνετε ώστε οι εργάτες, οι υπάλληλοι, τα στελέχη των επιχειρήσεων και οι επιχειρηματίες που δεν θα μπορούν πια να ασχοληθούν με τις δραστηριότητες που καταργείτε, θα μπορούν να διευκολύνουν τη μετάβαση σε άλλες δραστηριότητες.

Ερώτηση 4. Ποιες από τις δραστηριότητες που έχουν σταματήσει θα θέλατε να αναπτυχθούν ή να ξαναρχίσουν ή και να ξαναφτιαχτούν από την αρχή;

Ερώτηση 5. Περιγράψτε α. γιατί αυτές οι δραστηριότητες σας φαίνονται θετικές, β. πώς καθιστούν πιο εύκολες, αρμονικές ή εύλογες άλλες δραστηριότητες που προτιμάτε και γ. πώς διευκολύνουν τον αγώνα ενάντια σε άλλες δραστηριότητες που κρίνετε ανεπιθύμητες; (Γράψτε μια παράγραφο για καθεμιά από τις δραστηριότητες της Ερώτησης 4)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε το γεγονός που αποτελεί την αφορμή για τη συγγραφή του κειμένου.
2. Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου στα οποία ο συγγραφέας ασκεί κριτική στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος στην προ κρίσεως εποχή και να τα παρουσιάσετε με περιληπτικό λόγο σε μια παράγραφο 80 100 λέξεων.
3. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι υπάρχουν στοιχεία στο παρόν, που καθιστούν ιδιαίτερα επικίνδυνη τη σύγχρονη πολιτική συγκυρία. Να εντοπίσετε στα κείμενο τα σημεία αυτά και να τα σχολιάσετε σε μια παράγραφο 100 λέξεων. Είναι σωστός, κατά τη γνώμη σας, ο προβληματισμός για την επικινδυνότητα αυτών των στοιχείων, που κατατίθεται στο κείμενο;
4. Να εργαστείτε σε ομάδες και να εντοπίσετε την επιστημονική, πολιτική και οικονομική ορολογία που χρησιμοποιείται στο κείμενο .
 - Γιατί ο συγγραφέας επιλέγει να χρησιμοποιήσει τόσο εκτενώς αυτό το λεξιλόγιο;
 - Πώς διαμορφώνει το ύφος του κειμένου η επιλογή αυτού του λεξιλογίου;
5. Να εντοπίσετε στο κείμενο το παράδειγμα για τον ανθοπώλη, που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και να το σχολιάσετε σε σχέση με την πρόθεση του κειμένου. Πιστεύετε ότι είναι επιτυχημένη η χρήση του συγκεκριμένου παραδείγματος και γιατί;
6. Στο κείμενο χρησιμοποιείται τρίτο ενικό και πρώτο πληθυντικό πρόσωπο.
 - Τί επιτυγχάνεται με τη χρήση του τρίτου προσώπου;
 - Τί επιτυγχάνεται με τη χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου;
 - Η επιλογή των συγκεκριμένων προσώπων μεταβάλλει και με ποιο τρόπο, κατά τη γνώμη σας, το ύφος του κειμένου;
7. Ποια ή ποιες από τις παρακάτω νομίζετε ότι αποτελεί πρόθεση του συγγραφέα
 - να ενημερώσει
 - να ευσητοποιήσει
 - να πείσει
 - να κινητοποιήσει
 - να εισηγηθεί νέα πολιτική θέση
 - να ασκήσει κριτική στη λειτουργία του κυρίαρχου οικονομικού συστήματος
 - να δικαιολογήσει τη λειτουργία του κυρίαρχου οικονομικού συστήματος
 - να φωτίσει πτυχές της κλιματικής αλλαγής που υπεκφεύγουν της προσοχής του μέσου πολίτη.
 - Να εφησυχάσει το μέσο πολίτη για το θέμα της κλιματικής αλλαγής.

Για καθεμιά από τις προθέσεις, που εντοπίσατε, να παραθέσετε ένα χαρακτηριστικό, κατά τη γνώμη σας, απόσπασμα του κειμένου.

8. Στο τέλος του κειμένου παρατίθεται ένα ερωτηματολόγιο προς τους αναγνώστες.

- Ποιά πρόθεση του συγγραφέα διαφαίνεται από την παράθεση του ερωτηματολογίου;
- Πώς κρίνετε προσωπικά τις δραστηριότητες που προτείνει ο συγγραφέας στην κατεύθυνση της ευαισθητοποίησης του πολίτη για το θέμα της κλιματικής αλλαγής;
- Να δικαιολογήσετε τον τίτλο <Εργαλείο για την ενίσχυση της ευθυκρισίας> που παρατίθεται από τον συγγραφέα πριν το ερωτηματολόγιο.
- Μεγάλο μέρος των ερωτημάτων που παρατίθενται στο τέλος του κειμένου αφορούν την αυτογνωσία. Πιστεύετε ότι η αυτογνωσία είναι αναγκαίος όρος της ευθυκρισίας και γιατί; Να συντάξετε μια παράγραφο αιτιολογώντας την απάντησή σας όποια κι αν είναι.
- Στην παράγραφο που προηγείται του ερωτηματολογίου ο συγγραφέας προτάσσει τη βιωματικότητα ως όρο αναγκαίο της αυτογνωσίας και της ευθυκρισίας. Ποια είναι η προσωπική σας άποψη για το θέμα αυτό; Γιατί το προσωπικό βίωμα είναι ισχυρό τόσο για τη γνώση του εαυτού όσο και για την άσκηση σωστής κριτικής;